

Робоча програма навчальної дисципліни

Назва курсу	Психологія сім'ї
Рівень вищої освіти	1
Галузь знань	05
Спеціальність	053 Психологія
Освітня програма	Екстремальна та кризова психологія, Організаційна психологія
Статус дисципліни	вибіркова
Форма здобуття освіти	Денна, заочна, дистанційна
Обсяг дисципліни	3
Мова викладання	Українська
Викладач (-і)	Васильченко О.М.
Профайл викладача (-ів)	https://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/spivrobitniki/vasilchenko-olga-mikolajivna
Контактний телефон	+380508133346
E-mail	olgavm@krok.edu.ua
Консультації	Он лайн- консультації: в кабінеті студента

1. Коротка анотація до курсу

Курс «Психологія сім'ї» є необхідною складовою професійної підготовки майбутніх психологів, і знайомить з теорією еволюції подружньо-сімейних відносин, особливості їх виникнення, становлення, стабілізацію і розпад, що описує характеристики сім'ї в історичному, соціально-психологічному та

індивідуально-психологічному контекстах, розглядаючи емоційну і функціональну специфіку стосунків між членами сім'ї.

До предметної сфери сімейної психології відноситься і питання сексуальних стосунків в середині сім'ї, тобто розглядається вплив сексуальних ролей партнерів на їх взаємостосунки, забезпечує розуміння психологічних та соціально-психологічних процесів і явищ, які відбуваються у сім'ї як соціальному інституті суспільства

Мета курсу – ознайомити студентів-психологів з психологією шлюбно-сімейних стосунків як науковою дисципліною, так і прикладною галуззю психологічної науки (навчальна); психологічна підготовка молоді до сімейного життя (вихована).

Завдання курсу:

- сформувати систематизоване уявлення про еволюцію шлюбно-сімейних відносин,
- сформувати уявлення про основні механізми психологічного функціонування сім'ї,
- розкрити особливості життєвого циклу сім'ї та закономірності її динаміки,
- висвітлити чинники та концепції дестабілізації шлюбно-сімейних відносин,
- окреслити модель психологічно здорової сім'ї.

Студенти мають знати:

- соціально-психологічні механізми розвитку та функціонування сім'ї;
- взаємозв'язок дисципліни з іншими галузями психологічної науки та з філософськими, соціологічними, економічними, юридичними науками; про соціально-психологічні, психофізіологічні та соціальні засади психології сімейного життя;
- методологічні та методичні основи становлення подружньої підсистеми,
- психологічні особливості подружніх конфліктів;
- теоретико-методологічні засади і понятійно-термінологічний апарат дисципліни, предмет та завдання дисципліни,
- історією та сучасні тенденції розвитку вітчизняної та зарубіжної психології сім'ї,
- загальні закономірності та психологічні особливості стосунків у сім'ї;

Студенти мають уміти:

- аналізувати, систематизувати та узагальнювати прослуханий та прочитаний матеріал з питань психології сімейного життя; орієнтуватися в сучасній науковій літературі з питань психології сім'ї;
- самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел по проблемам психології сім'ї та сімейного права
- розуміти і використовувати категоріально-понятійний апарат психології сім'ї;
- проводити психологічний аналіз особливостей сім'ї як малої соціальної групи та сімейних стосунків;

- визначати науково обґрунтовані шляхи надання психологічної допомоги сім'ї;
- володіти теоретичними основами розв'язання завдань профілактики подружніх девіацій та підвищення психолого-педагогічної компетентності подружньої пари;
- організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову);
- здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту різних типам сімей ;
- усвідомлювати межі своєї компетентності та дотримуватися норм професійної етики;
- використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій для дослідження проблем сім'ї
- застосовувати методи діагностики сімейних стосунків у практичній діяльності;
- проводити психологічне консультування сім'ї відповідно до її запитів;
- проводити корекцію міжособистісних стосунків у сім'ї в межах своєї компетентності як психолога.
- розробляти рекомендації щодо попередження конфліктів у сім'ї; проводити психологічні та соціально-психологічні дослідження, спрямовані на вивчення динаміки сім'ї; демонструвати практичні навички надання психологічної допомоги сім'ї.
- тлумачити та правильно застосовувати норми сімейного права, судову практику у справах, які виникають із сімейних правовідносин, з метою прийняття обґрунтованих рішень у спірних питаннях.
-

2. Результати навчання - Знання, одержані з цієї дисципліни дозволяють розуміти сутність соціально-психологічних чинників, які впливають на стабільність шлюбу, сімейних ролей і функцій, етапи розвитку сім'ї та особливостями розвитку подружніх стосунків, ролі подружнього спілкування у стабільності шлюбу, причинами кризи сучасної сім'ї, статевими відмінностями психічних процесів, пізнавальної та мотиваційної сфери чоловіків та жінок.

3. Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин/ кредитів ECTS	
Загальна кількість годин / форма навчання	денна	заочна
Лекції	14	7
семінарські заняття / практичні / лабораторні	14	7
самостійна робота	92	106

4. Пререквізити Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з дисциплін «Загальна психологія», «Психологія спілкування», «Вікова психологія».

Постреквізити. Курс передуює написанню курсової роботи третього курсу та дипломної роботи та сприяє подальшому засвоєнню спеціальних дисциплін «Диференціальна психологія», «Основи психологічного консультування».

5. Технічне й програмне забезпечення/обладнання — сучасний гаджет, підключений до мережі Інтернет; наявність у студента активованого аккаунта в Офісі 365, корпоративної пошти та підключення до платформи дистанційного навчання «Moodle»; встановлені на телефон/ПК додатки/спеціальні програми, що забезпечують відвідування онлайн занять через сервіси Zoom або MS Teams.

6. Програма навчальної дисципліни

Курс «Психологія сім'ї» включає два модулі.

Модуль 1 СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Тема 1 Предмет, історія розвитку і сучасний стан психології сім'ї.

Проблематика, предмет, об'єкт і завдання психології сімейних відносин.

Основні концептуальні підходи у вивченні шлюбно-сімейних відносин: еволюціонізм, функціоналізм, біологізм, емпіризм, сциєнтизм.

Сучасні дослідження шлюбно-сімейних взаємин.

Структурна, типологічна та функціональна моделі репродуктивного процесу в біосоціальній системі .

Структурна, функціональна та типологічні моделі репродуктивної поведінки особистості Висновки до третього розділу

Тема 2. Соціогенез репродуктивної поведінки людини. Історичні типи відтворення населення.

Модель соціогенезу репродуктивної поведінки людини

Історичні типи відтворення населення і репродуктивна поведінка особистості

Становлення та розвиток соціокультурної складової репродуктивної поведінки Висновки до четвертого розділ

Тема 3 Розвиток інститутів шлюбу і сім'ї у контексті культурно-історичного розвитку людства

Сім'я і шлюб в історії суспільства (шлюб у давні часи; європейський шлюб у середньовіччі; сім'я у біблійні часи; язичницька сім'я; християнська модель сім'ї).

З історії української родини.

Типові моделі сучасної української сім'ї. Характерні риси сучасної української сім'ї.

Модуль2. ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ СТОСУНКИ

Тема 4. Соціально-психологічні характеристики сім'ї.

Соціально-психологічна сутність сім'ї та її характеристики (психологічний клімат, сумісність, сімейні інтереси тощо; композиція, структура, групові процеси, групові норми і санкції).

Переваги й унікальність сім'ї як малої соціальної групи.

Функціонально-рольова структура сім'ї.

Подружні ролі (традиційні, товариські, ролі партнерів, від узгодженості яких залежать особливості взаємин подружжя).

Умови розподілу ролей між подружжям.

Функції сучасної сім'ї: виховна, господарсько-побутова, емоційна, духовного спілкування, первинного соціального контролю, сексуально-еротична та ін. Комплексність у виконанні сім'ю функцій.

Типологія сімей (за кількістю дітей, за складом, за структурою, за стадією становлення сім'ї, за якістю зовнішніх та внутрішніх меж, за способом реагування на стресові, конфліктні ситуації та нормативні кризи, за рівнем виховного потенціалу, за станом психологічного здоров'я, за структурою влади, за розподілом ролей, за ступенем включення членів родини в сімейні стосунки, залежно від адаптивних ресурсів сім'ї).

Психологічно благополучна і неблагополучна сучасна сім'я. Поняття "психологічне здоров'я сім'ї".

Сімейно обумовлені переживання, які особливо несприятливо впливають на психічний і соматичний стан здоров'я людини.

Тема 5. Емоційний компонент взаємодії подружжя.

Етапи розвитку емоційних стосунків.

Феномен кохання та його прояви.

Принципи кохання (універсальний, принцип дієвої спрямованості, принцип активної зацікавленості, точності і надійності оцінки об'єктів, дій). Співвіднесення понять „кохання” і „закоханість”.

Теорії кохання: оптимістичні (А.Маслоу, „трьохкомпонентна” теорія кохання Р.Стернберга, схеми діадичних відносин Т.Кемпера, концепції кохання

Пастки кохання (пастка неповноцінності, пастка жалості, сексуальний комфорт, спільність інтересів).

Умови збереження емоційних стосунків.

Тема 6. Психологія подружньої сумісності.

Постановка питання сумісності у соціальній психології.

Основні підходи у визначенні поняття “сумісність”: функціонально-рольовий; структурний.

Теорії сумісності (концепція дублювання батьківських якостей, концепція дублювання якостей братів і сестер, гіпотеза Р.Вінча про компліментарність, прогностична модель сумісності Р.Акофф і Ф.Емері та ін.).

Психофізіологічна, ціннісно-орієнтаційна та особистісна складові сумісності подружжя та способи її діагностики.

Типи ставлення кожного з партнерів до цінностей іншого.

Типологія сімей за характером психологічної й ціннісно-орієнтаційної єдності.

7. Теми семінарських занять

№	Назва теми	Кількість
---	------------	-----------

з/п		годин
1	Тема 1. Характеристика психологічної сутності шлюбу. Тлумачення поняття «шлюб». Стилі шлюбних відносин (типологія шлюбних стосунків, в основу якої покладено поведінкові реакції партнерів у стосунках (за Сейнером); типологія за розподілом прав; типологія шлюбних стосунків за реакціями подружжя у конфлікті (Уайл), типологія за емоційною залежністю, стилі шлюбу за Е.Берном, типологія шлюбу за К.Вітакером та ін.). Альтернативні форми шлюбно-сімейних відносин (самотність, незареєстроване співжиття, свідомо бездітний шлюб, розлучення, повторні шлюби, відкритий шлюб, позашлюбний секс, гомо сексуальність, груповий шлюб, колективні сім'ї). Готовність особистості до шлюбу та сімейного життя (фізична і фізіологічна зрілість, соціальна готовність, етико-психологічна готовність, сексуальна готовність).	2
2	Тема 2. Формування подружньої пари. Теорії вибору шлюбного партнера (психоаналітична теорія, теорія комплементарних потреб Р.Вінча, інструментальна теорія вибору подружжя Р.Сентерса теорія “стимул-цінність-роль” Б.Мурстейна, або “обмін і максимальна вигода”, теорії “фільтрів” А.Керкгоффа і К.Девіса, “кругова теорія любові” А.Рейса, модель співвіднесення міжособистісного сприйняття і динаміки дошлюбних відносин. Психологічна характеристика періоду дошлюбного спілкування. Дошлюбні чинники, які впливають на стабільність шлюбу. Дошлюбні ігри. Ухвалення рішення про вступ у шлюб. Мотиви вступу у шлюб (інтимно-особистісний, морально- психологічний, сімейно-батьківський; господарсько-побутовий. Психологічні пастки періоду дошлюбного спілкування. Мотиви вступу у шлюб у дисфункційних сім'ях.	2
3	Тема 3. Динаміка подружніх стосунків. Чинники, які впливають на стабільність шлюбу. Життєвий цикл сім'ї. Проблематика перших періодів подружнього життя. Сутність поняття адаптації подружжя. Структура адаптації особистості у сфері шлюбно-сімейних відносин. Зміст первинної адаптації. Сфери сімейної адаптації (матеріально-побутова, морально-психологічна, інтимно-особистісна).	2

	Вторинна (негативна) адаптація і сфери її прояву. Умови подолання вторинної негативної адаптації.	
4	Тема 4. Психологія сімейної кризи. Вивчення феномену кризи у психологічній літературі. Теорії криз. Поняття сімейної кризи. Діагностичні ознаки кризи. Теоретичні підходи до опису сімейних криз. Експериментальні дослідження кризових періодів у життєдіяльності сім'ї Характеристики сімейної кризи. Прояви сімейної кризи на індивідуальному рівні, у нуклеарній сім'ї, у розширеній сім'ї, у стосунках сім'ї і соціуму. Симптоматична поведінка як результат сімейних криз.	2
5	Тема 5. Психологія подружніх конфліктів. Мотивація сімейних конфліктів, особливо небезпечних для сімейної цілісності. Позитивні та негативні аспекти спілкування у сім'ї. Сімейний конфлікт, його стадії (виникнення об'єктивної конфліктної ситуації; усвідомлення об'єктивної конфліктної ситуації; перехід до конфліктної поведінки; вирішення конфлікту) та особливості. Причини сімейних конфліктів. Класифікація конфліктів на ґрунті незадоволених потреб подружжя, за ступенем небезпеки для сімейної цілісності. Моделі поведінки подружжя у конфліктних ситуаціях. Профілактика подружніх конфліктів.	2
6	Тема 6 Процеси розпаду і дестабілізації сімейних відносин. Чинники руйнування шлюбно-сімейних відносин (соціальні, політичні, економічні, гендерні, етнічні, соціально-психологічні, індивідуально-психологічні та ін). Типи розлучень: справжнє, розлучення- тиск, розлучення-реакція. Фази розпаду і дестабілізації відносин: інтрапсихічна (внутрішня), інтерпсихічна, соціальна фаза, фаза переробки. Концепція розпаду емоційних стосунків (Дж.А.Лі). Стадії розлучення. Стратегії поведінки у ситуації розлучення (модель Кюблер-Рос). Діалектична модель процесу розлучення Маслоу. Соціально-психологічних наслідки розлучення. Характеристика ситуації після розлучення. Емоційні реакції дітей та підлітків на розлучення батьків.	2

7	Тема 7. Психологія подружнього статевого життя Біологічні, психологічні та соціокультурні відмінності статей. Динаміка потреб у жінок і чоловіків у шлюбі. Біологічна сутність шлюбу. Етапи сексуальної адаптації подружжя: Етап первинної адаптації. Етап прогресуючої адаптації Етап стабільної адаптації . Співвідношення віку осіб, які вступають у шлюб. Психологічні типи сексуальних партнерів. Сімейно-сексуальні дисгармонії та їх причини. Дошлюбне статеве життя.	2
8	Тема 8. Психологічна допомога сім'ї Питання професійної ідентичності сімейних психологів. Риси психологічного консультування і психотерапії. види психологічного консультування сім'ї. Мета і завдання сімейного консультанта. Принципи психологічного консультування сім'ї. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків. Особливості використання методів і прийомів сімейного консультування. Неспецифічні прийоми роботи психолога-консультанта. Схема процесу психологічного консультування (за Р. Кленером). Консультації просвітницько-рекомендаційного характеру. Доцільність застосування сімейної психотерапії. Принципи і стадії процесу сімейної психотерапії на основі різних підходів.	4

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підготовка до семінарських занять за темами	30
2	Теми на самостійне опрацювання: Теоретичні підходи до психологічного дослідження сімейних відносин Тенденції розвитку альтернативних форм сімейних відносин Феномен «сімейного міфу». Значення «соціальної драматургії» Гофмана для розуміння сімейних відносин.	30

	Теорія вибору шлюбного партнера Мурстейна. Психоаналітичне трактування вибору партнера Аналіз наукових моделей кохання. Закономірності розпаду емоційних відносин кохання Класифікація й характеристика поведінкових реакцій партнера на намагання іншого змінити його. Когнітивістське та психоаналітичне трактування проблеми сумісництва у подружжі Психологія батьківства Особливості і тенденції розвитку сучасної української сім'ї Особливості первинної соціалізації дитини в сім'ї Проблеми мачухи та вітчима у сімейних відносинах. Психологія прародительства. Типологія, функції, соціальні ролі Функціонально-рольова структура сім'ї. Психологічна безпека сім'ї Психологічна характеристика періоду дошлюбного спілкування Розлучення та його наслідки Аналіз деформацій сімейного функціонування Сучасні тенденції у репродуктивній поведінці особистості Теорії готовності до материнства Поняття і зміст сімейних правовідносин. Право на материнство. Право на батьківство.	
--	---	--

9. Індивідуальні завдання

Зміст індивідуального навчально-дослідного завдання (навчального проекту)	Рекомендований час (години)
Не передбачено навчальним планом	

10. Методи навчання

Підчас навчання застосовується пояснювально-ілюстративний метод навчання (лекційні, семінарсько-практичні заняття) із застосуванням інтерактивних та активних методів навчання.

11. Методи контролю

Для визначення успішності навчання використовуються контрольні заходи. Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних (семінарських) занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретного завдання.

Підсумковий контроль проводиться для оцінки результатів навчання після закінчення вивчення дисципліни (семестровий контроль) або відокремлених за робочим навчальним планом модулів.

Під час вивчення даної дисципліни використовуються такі форми поточного контролю усне опитування.

Під час вивчення даної дисципліни використовуються такі форми модульного (проміжного) контролю: письмова контрольна робота.

Під час вивчення даної дисципліни використовується така форма семестрового контролю: диференційований залік.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання результатів навчання студентів здійснюється за шкалою Університету (0-100, з урахуванням необов'язкових завдань – 120 балів) та національною шкалою.

12.1. Схема нарахування балів з дисципліни

Види та зміст обов'язкових завдань	Максимальна оцінка	Примітки
Підготовка презентації за тематикою практичних занять	20	
Доповіді на семінарах	35	Індивідуальний виступ - від 3 до 5 балів (не менше 3 разів). Доповнення до виступу іншого студента - 1-2 бали. Участь у науковій дискусії та бесіді – від 1 до 2 балів.
Виконання проектної роботи контрольної роботи (за бажанням)	30	
Залік	15	
Разом:	100	

Максимальний бал за виконання необов'язкових завдань – 30.

12.2. Умови нарахування балів

Високий рівень (100-90% балів за завдання) Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень. (89-70% балів за завдання) Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень. (69-60% балів за завдання) Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень.(59-50% балів за завдання) Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно.

12.3. Критерії підсумкового оцінювання

Проміжок за накопичувальною шкалою Університету	Оцінка чотирибальною національною шкалою
90 та вище	відмінно
70–89	добре
50–69	задовільно
1–49	незадовільно

13. Методичне забезпечення

До уваги студентів: усі навчально-методичні матеріали (плани лекцій, презентації, завдання/задачі/ситуаційні вправи тощо) подані в Moodle <https://dist1.krok.edu.ua/course/view.php?id=834>

12. Рекомендована література

Базова

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с
2. Васильченко О.М. Репродуктивна поведінка особистості. Соціально-психологічний аналіз: монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. – 547 с
3. Васильченко О.М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навчально-методичне видання. К.: Нікополь СПД Фельдман О.О., 2012. – 96 с.
4. Кісарчук З.Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї. Навч. посібник. - К.: Главник, 2006.- 128 с.
5. Мілютіна К. Психологія сім'ї. Техніки раціонально-інтуїтивної психокорекції родини - К.: Главник, 2007 р.- 144с.

Допоміжна

1. Психологія сім'ї: навч. Посібник. За заг. ред. В. М. Поліщука.- Суми: Університетська книга, 2009.- 282 с.

2. Штриголь Д. В. Узгодженість сімейних настанов у парах на ранніх етапах становлення сім'ї. Психологія і особистість . - 2013. - № 2. - С. 104-116.

Корисні посилання

Соціальні мережі для співпраці вчених усіх наукових дисциплін:

- Academia.edu: <https://www.academia.edu/>
- ResearchGate: <https://www.researchgate.net/>
- Соціальні мережі науковців (Scientific Social Community): <https://www.sciencecommunity.org/uk>
- Українські науковці в світі (Ukrainian Scientists Worldwide): <https://www.sciencecommunity.org/uk>

До уваги студентів:

авторське методичне забезпечення курсу розміщено на платформі Moodle (<https://dist1.krok.edu.ua/course/view.php?id=834>) і містить матеріали:

- 1) ***інформація для студента:*** програма обов'язкової навчальної дисципліни (або її **силабус**); тематично-календарний план дисципліни; методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів; рекомендації до створення презентацій; питання до іспиту; практичні завдання для роботи

Допоміжна

Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

- перелік питань, які виносяться на семестровий контроль розташовано на платформі

Робочу програму навчальної дисципліни:

Складено професор кафедри психології, доктор. психол. наук, Васильченко О.М.

Ухвалено кафедрою психології (протокол № 1 від 29.08.2024 р.)